

PROBLÉMY, ANALÝZY

Trestněprávní ochrana soukromí pacienta

Úvod

Právo pacienta na soukromí je v obecné rovině zaručeno čl. 7 Listiny základních práv a svobod, specifitěji pro oblast péče o zdraví pak čl. 10 odst. 1 Úmluvy o biomedicině,¹ jenž stanoví, že každý má právo na ochranu soukromí ve vztahu k informacím o svém zdraví. Toto právo může být omezeno, stanoví-li tak zákon a je-li toto omezení nezbytné v demokratické společnosti v zájmu bezpečnosti veřejnosti, předcházení trestné činnosti, ochrany veřejného zdraví nebo ochrany práv a svobod jiných.²

Ochrana soukromí pacienta je v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb dosažena zejména uložením tzv. povinné mlčenlivosti, za niž se považuje mlčenlivost, která je uznána nebo uložena jiným právním předpisem.³ Informace o zdravotním stavu se považují za citlivé osobní údaje dle § 4 písm. b) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

Kdo, byť i z nedbalosti, poruší státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti tím, že neoprávněně zveřejní, sdělí nebo zpřístupní třetí osobě osobní údaje získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce, a způsobí tím vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, již se osobní údaje týkají, spáchá trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji a bude potrestán až na tři léta nebo zákazem činnosti⁴.

Přitom platí, že trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji se může dopustit toliko fyzická osoba⁵, a to jak nedbalostním, tak i úmyslným porušením povinné mlčenlivosti, spočívajícím v tom, že

- neoprávněně s chráněnými údaji seznámí veřejnost (tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí),

- neoprávněně sdělí chráněné údaje alespoň jedné další osobě odlišné od poškozeného,
- neoprávněně umožní jiné osobě, aby se s chráněnými údaji mohla seznámit.⁶

Jak vyplývá z výše uvedeného, pro trestněprávní ochranu soukromí pacienta je stěžejní (mimotrestní) právní úprava dopadající na povinnou mlčenlivost poskytovatele zdravotních služeb a zdravotníků či dalších osob zúčastněných na poskytování zdravotních služeb. Tato právní úprava je však poměrně komplikovaná a nikoliv vždy zcela přehledná.

Cílem tohoto textu je na případech z praxe podrobněji představit rozsah a obsah povinné mlčenlivosti poskytovatele zdravotních služeb a dalších osob, zejména s ohledem na zákonné výjimky z povinné mlčenlivosti.

Rozsah povinné mlčenlivosti

Rozsah povinné mlčenlivosti je v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb definován tak, že poskytovatel zdravotních služeb je povinen zachovat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.⁷ Vedle poskytovatele se povinná mlčenlivost vztahuje i na zdravotníky a další odborné pracovníky ve zdravotnictví, a to i po skončení výkonu jejich povolání, a další fyzické osoby výslovně uvedené v § 51 odst. 5 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

Přitom platí, že požadavek, aby mlčenlivost byla zachována o skutečnostech, o nichž se poskytovatel/ zdravotník dozví v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, je nutno vykládat důsledně. Pokud je lékař informací sdělena osobou jinou než pacientem, aniž by lékař sám tyto informace jakkoliv proaktivně zjišťoval, nelze informaci považovat za skutečnost, na niž se povinná mlčenlivost vztahuje.

Tuto situaci lze demonstrovat na zápisu lékařky do zdravotnické dokumentace, z něhož pacientka L. dovodila protiprávní porušení povinné mlčenlivosti ze strany lékařky:

„12.8.2011

údajně napadena manželem, distorze C páteře

Pacientka přichází s trpitelským výrazem, stěžuje si, že byla napadena manželem před restaurací Na kovárně v Zahrádkách, není schopna sdělit, jak byla napadena, kam byla udeřena ani jiné podrobnosti.

Před jejím líčením situace se dozvídám o té situaci od pana M. nezaujaté svědectví, napaden byl naopak pan L. paní L., která na něj křičela, sápla se mu po hruď, strhla mu a rozbila brýle. Křičela nařčení z nevěry,

1 Úmluva Rady Evropy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (dále také jen Úmluva o biomedicině, Úmluva), publikovaná pod č. 96/2001 Sb.m.s.

2 Čl. 26 Úmluvy o biomedicině

3 § 124 zákona č. 40/2009, trestní zákoník.

4 § 180 odst. 2 trestního zákoníku.

5 K tomu srov. § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, a contrario.

6 ŠÁMAL, P. Trestní zákoník: Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, xiv s., s. 1793. ISBN 978-80-7400-178-9.

7 § 51 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

pan L. byl v pracovním oblečení s kolegou na obědě v prac. době, paní viděla jeho auto a nechala si zastavit autobus, kterým jela zrovna do D. z Č. L. Situaci vidělo mnoho svědků, byla přítomna i Policie ČR.

Obj. hysterická reakce fabulující nezralé osobnosti ...

Pacientka L. se obrátila se stížností na Českou lékařskou komoru; ta pacientčinu stížnost shledala nedůvodnou, neboť k porušení povinné mlčenlivosti ze strany lékařky nedošlo – o údajném napadení pacientky hovořila lékařka s jinou osobou bez souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, aniž by lékařka hovor sama iniciovala, navíc před tím, než jí celý incident vylíčila pacientka.⁸

Povinná mlčenlivost poskytovatele/zdravotníka však může, resp. má být v případech, které zákon stanoví, prolomena. V případech stanovených zákonem tedy mohou být sdělovány informace o zdravotním stavu pacienta, a přesto nepůjde o protiprávní jednání.

Zproštění mlčenlivosti oprávněnou osobou

V první řadě se za porušení povinné mlčenlivosti nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností, je-li poskytovatel zproštěn mlčenlivosti pacientem samým, případně zákonným zástupcem pacienta (či analog. opatrovníkem).⁹ Toto pravidlo vyplývá z respektu k autonomii pacienta, kdy je to primárně pacient, kdo rozhoduje o míře svého soukromí. V současné době je proto, na rozdíl od dob, kdy převládal paternalistický vztah mezi zdravotníkem a pacientem, až na výjimky¹⁰ naprosto nepřijatelné, aby pacientovi byly sdělovány „milosrdné lži“, či aby pacientův stav byl důkladně probíráán a řešen s jeho rodinou, avšak pacient sám svůj zdravotní stav neznal.

Zproští-li pacient či jiná oprávněná osoba poskytovatele či zdravotníka povinné mlčenlivosti, pak také uvede, komu smějí být informace o zdravotním stavu pacienta sdělovány a v jakém rozsahu. Jiným osobám, než osobám výslovně uvedeným, pak mohou být sdělovány toliko informace o aktuálním stavu pacienta, za předpokladu, že se jedná o osoby blízké a tyto osoby naopak nejsou výslovně uvedeny jako ty, kterým se sdělovat

informace za žádných okolností nesmějí.¹¹ Za účelem zjištění, zda jsou tyto podmínky splněny, je zdravotník oprávněn osobu, která tvrdí, že má nárok na informace o zdravotním stavu pacienta, legitimovat.¹² Fakt, že se jedná o osobu blízkou pacienta, je možné doložit čestným prohlášením této osoby.

V praxi někdy poskytovatelé přistupují k dalším bezpečnostním opatřením – např. po telefonu sdělují informace o zdravotním stavu pacienta volajícím osobám jen tehdy, pokud tyto osoby znají heslo, jež si pacient za tímto účelem zvolil.

Pravdou ale zůstává, že pozná-li zdravotník při telefonátu hlas volající osoby a je si jist, že mluví s osobou oprávněnou k tomu, aby jí byly sděleny informace o zdravotním stavu pacienta, pak je vyžadování hesla formalitou.

Složitější problém ale nastává v situaci, kdy dojde k nepředvídané hospitalizaci, pacient je v bezvědomí, nevyjádřil se k tomu, komu smí být informace o jeho zdravotním stavu podány, a do nemocnice volají osoby, jejichž totožnost nelze na dálku ověřit s tím, že jsou zdaleka, a prosí o podrobné informace. Z forenzního hlediska je samozřejmě nejbezpečnější v takových případech žádné informace neposkytovat. V praxi je také možno narazit na taktiku zdravotníků, kteří sice explicitně po telefonu nepotvrdí, že je u nich pacient hospitalizován, ale volajícímu sdělí, ať si pro podrobnější informace o pacientovi přijde osobně. V této souvislosti ale nutno pamatovat na to, že už samotné – byť implicitní – potvrzení toho, že pacient je v péči určitého oddělení, může naplnit skutkovou podstatu trestného činu neoprávněného nakládání s osobními údaji (typicky se za stigmatizující považuje léčba na psychiatrii či venerologii), bude-li tím pacientovi způsobena vážná újma (např. informace bude zjišťována potenciálním budoucím zaměstnavatelem pacienta, který následně dá přednost jinému uchazeči).

Pokud však zdravotník je z nějakého důvodu ochoten jít do rizika, že informace sdělí neoprávněným osobám, pak by si měl počínat nanejvýš opatrně a pokud možno vyloučit riziko, že sdělí citlivé údaje nepovolaným osobám (kupř. tak, že bude chtít vědět identifikační údaje pacienta a jiné podrobnosti, které by měly být známy jen osobám blízkým pacientovi).

Právo na informace o nezletilém pacientovi, který nenabyl dosud svéprávnosti, pak mají jeho zákonní zástupci, a to i v případech, že si to pacient nepřeje (obdobně platí i pro pacienta s omezenou svéprávností co do rozhodování o zdravotní péči a jeho opatrovníka).

⁸ Z rozhodnutí Čestné rady ČLK, stížnost č.j. 12/31-001/0234.

⁹ § 51 odst. 2 písm b) zákona o zdravotních službách.

¹⁰ Těmito výjimkami jsou tzv. terapeutické privilegium dle § 32 odst. 2 zákona o zdravotních službách: Informace o nepříznivé diagnóze nebo prognóze zdravotního stavu pacienta může být v nezbytně nutném rozsahu a po dobu nezbytně nutnou zadržena, lze-li důvodně předpokládat, že by její podání mohlo pacientovi způsobit závažnou újmu na zdraví, ledaže se jedná o situace předvídané dále v písm. a), b), c), příp. ne zcela nemyšlitelná situace, kdy pacient výslovně odmítne být o svém zdravotním stavu informován, ale souhlasí s tím, aby byly informovány jiné osoby.

¹¹ § 33 odst. 3 zákona o zdravotních službách. Pokud pacient výslovně zakáže poskytovat určité osobě informace o svém zdravotním stavu, pak je možné této osobě tyto informace sdělit, jen je-li to nutné k ochraně zdraví této osoby nebo jiných osob.

¹² § 41 odst. 3 zákona o zdravotních službách.

Lékař – gynekolog, který by umožnil nahlížet do zdravotnické dokumentace šestnáctileté pacientky zákonnému zástupci (matce, které dítě nebylo svěřeno do péče), přestože si to pacientka výslovně nepřeje, by postupoval v souladu s právem. Ustanovení § 65 odst. 1 písm. a) zákona o zdravotních službách totiž zcela jednoznačně stanoví právo zákonného zástupce nezletilého pacienta (tj. pacienta mladšího osmnácti let, který nenabyl plné svéprávnosti ani sňatkem, ani tzv. emancipací) nahlížet do zdravotnické dokumentace pacienta; toto právo zákonného zástupce zákon omezuje jen v taxativně uvedených případech (zejména § 67 zákona o zdravotních službách – při podezření na zneužívání, týrání pacienta nebo ohrožování jeho zdravého vývoje). Výkon rodičovské odpovědnosti (jehož součástí je i povinná péče rodiče o dítě) nemůže být limitován toliko na základě rozhodnutí samotného dítěte, ledaže by zde zároveň byly dány okolnosti zákonem předvídané.¹³

Sdělování informací o zdravotním stavu pacienta i bez souhlasu pacienta

Předávání informací nezbytných pro zajištění návaznosti poskytovaných zdravotních služeb

I bez souhlasu pacienta lze sdělit třetím osobám takové informace o zdravotním stavu pacienta, které jsou nutné k zajištění návaznosti poskytovaných zdravotních služeb¹⁴.

Poskytovatel zdravotních služeb nemá povinnost vydat originál zdravotnické dokumentace (naopak má povinnost originál zdravotnické dokumentace archivovat¹⁵); má však povinnost předat jiným poskytovatelům zdravotních služeb nebo poskytovatelům sociálních služeb potřebné informace o zdravotním stavu pacienta nezbytné k zajištění návaznosti dalších zdravotních a sociálních služeb poskytovaných pacientovi (kupř. formou výpisu ze zdravotnické dokumentace či kopie zdravotnické dokumentace.¹⁶ Stejně tak má poskytovatel povinnost předat zprávu o poskytnutých zdravotních službách registrujícímu poskytovateli v oboru všeobecné praktické lékařství nebo v oboru praktické lékařství pro děti a dorost, je-li mu tento poskytovatel znám, a na vyžádání též poskytovateli zdravotnické záchranné služby nebo pacientovi.¹⁷

13 Z rozhodnutí Čestné rady ČLK, stížnost č.j. 14/74-001/0224.

14 § 51 odst. 2 písm. a) zákona o zdravotních službách.

15 § 53 odst. 1 zákona o zdravotních službách s odkazem na prováděcí právní předpis (Příloha č. 2 vyhlášky č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci).

16 § 45 odst. 2 písm. g) zákona o zdravotních službách.

17 § 45 odst. 2 písm. f) zákona o zdravotních službách. Registrující poskytovatel v oboru zubní lékařství nebo v oboru gynekologie a porodnictví má povinnost předat zprávu jen v případě, kdy poskytnutí zdravotních služeb indikoval registrující poskytovatel v oboru všeobecné praktické lékařství nebo v oboru praktické lékařství pro děti a dorost.

Oznamovací povinnost

Oznamovací povinnost dle trestního zákoníku

Jak vyplývá z § 51 odst. 2 písm. d) zákona o zdravotních službách, za porušení povinné mlčenlivosti se rovněž nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností při plnění zákonem uložené povinnosti překazit nebo oznámit spáchání trestného činu. Lékaři, který se hodnověrným způsobem dozví, že někdo připravuje nebo páchá trestné činy vyjmenované v § 367 odst. 1 trestního zákoníku nebo že někdo spáchal trestné činy vyjmenované v § 368 odst. 1 trestního zákoníku, má povinnost překazit, resp. oznámit trestný čin – povinná mlčenlivost se v těchto případech na lékaře nevztahuje a musí být prolomena. Z toho vyplývá, že lékař má povinnost oznámit trestný čin týrání svěřené osoby dle § 198 trestního zákoníku, ne však již trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 trestního zákoníku. Není-li proto při domácím násilí na svéprávné zletilé osobě spáchán jiný trestný čin, na nějž by se oznamovací povinnost vztahovala (např. je týranému členu domácnosti způsobena úmyslná těžká újma na zdraví), a poškozený si nepřeje, aby zdravotník týrání oznámil orgánům činným v trestním řízení, mohlo by být oznámení učiněné zdravotníkem považováno za porušení povinné mlčenlivosti.

Lékařka, které pacientka sdělí, že ještě před dosažením patnáctého roku měla pohlavní styk se svým spolužákem, ale jejich vztah již skončil, by nepochybně, kdyby celou situaci nehlásila orgánům činným v trestním řízení.

Na trestný čin pohlavní zneužití se sice vztahuje povinnost překazit páchání trestného činu (v té době však byl již trestný čin dokonán), nikoliv ale povinnost trestný čin oznámit.

Oznamovací povinnost dle jiných zákonů a právních předpisů

Prolomení povinné mlčenlivosti je zákonem o zdravotních službách předvídané i na základě jiných právních předpisů¹⁸ – namátkou lze uvést zákon o sociálně právní ochraně dětí, zákon o ochraně veřejného zdraví, zákon o provozu na pozemních komunikacích atd.

Porušení povinné mlčenlivosti se tak nedopustí ten, kdo oznámí dle zákona 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, orgánu sociálně právní ochrany dítěte, že má ve své péči tzv. ohrožené dítě dle § 6 odst. 1 tohoto zákona.

Lékařka – pediatrička, která při podezření, že matka jejího nezletilého pacienta, paní Mgr. D., trpí tzv. Munchausenovým syndromem, neboť pro svého syna

18 § 51 odst. 2 písm. c) zákona o zdravotních službách.

neustále vyžaduje různá invazivní vyšetření, v důsledku čehož ohrožuje zdraví a vývoj pacienta, své podezření nahlásila na Policii ČR, orgánu sociálně-právní ochrany dětí a řediteli Základní školy K. (zaměstnavateli Mgr. D.).

Pokud dítě ohroženo nebylo (ani se to nemohla lékařka důvodně domnívat), šířila lékařka nepravdivé informace, které byly způsobitelné Mgr. D. vážně poškodit. Pokud však bylo zdraví a vývoj dítěte ohroženo, měla lékařka bezpochyby povinnost tuto skutečnost oznámit dle § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb. orgánu sociálně-právní ochrany dítěte a dle § 368 zákona č. 40/2009 Sb. Policii ČR, resp. státnímu zástupci. Jinak je však třeba hodnotit situaci, kdy lékařka skutečnosti, které se dozvěděla v souvislosti s výkonem svého povolání, sdělila třetím osobám (konkrétně nadřízenému Mgr. D. a rodičům jejích žáků), aniž by ji k tomu zákon opravňoval či ji to dokonce ukládal – takový případ by v závislosti na konkrétních okolnostech mohl být považován za porušení povinné mlčenlivosti stanovené lékařce § 51 odst. 5 písm. a) zákona 372/2011 Sb.¹⁹

Dále je oznamovací povinnost stanovena např. § 54 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví při poskytování zdravotních služeb, tzv. nosičům (tj. fyzickým osobám po nákaze vyvolané virem lidského imundeficitu, fyzickým osobám vylučujícím choroboplodné zárodky břišního tyfu a paratyfu a fyzickým osobám s chronickým onemocněním virovým zánětem jater B a C²⁰) – příslušnému orgánu ochrany veřejného zdraví se hlásí osobní údaje a změny v těchto údajích, skutečnost, že nosič změnil zaměstnání, pokud je ošetřujícím poskytovateli tato skutečnost známa, a ukončení nařízené izolace, jakož i je-li před propuštěním nosiče ze zařízení poskytujícího lůžkovou zdravotní péči prokázáno vylučování původce infekce.

Oznamovací povinnost mají dle § 86 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, i posuzující lékaři²¹ v tom smyslu, že je-li žadatel o řídicí oprávnění nebo držitel řídicího oprávnění podle posouzení zdravotní způsobilosti zdravotně způsobilý k řízení motorových vozidel s podmínkou nebo zdravotně nezpůsobilý k řízení motorových vozidel, oznámí posuzující lékař neprodleně tuto skutečnost příslušnému

obecnímu úřadu. Toto oznámení však nesmí obsahovat diagnózu držitele řídicího oprávnění.²²

Stejně tak je posuzující lékař povinen zachovávat mlčenlivost o citlivých údajích, tj. diagnóze, při zpracování posudků o pracovní způsobilosti zaměstnance – zaměstnavatel je oprávněn znát závěr, zda posuzovaná osoba je či není zdravotně způsobilá, nikoliv však konkrétní diagnózu.²³ Totéž platí, pokud lékař – ač k tomu není ze zákona povinen – potvrzuje žákům či studentům omluvenky do školy, či lékař na dotaz soudu potvrzuje, zda je pacient ve stavu dostavit se k soudnímu jednání:

Lékařka, která pacientce JUDr. H. vystavila pracovní neschopnost, byla soudem s odkazem na ust. § 128 o.s.ř.²⁴ dotázána, zda se pacientka JUDr. H. může zúčastnit jednání u soudu. Lékařka sdělila, že pacientka, ač t. č. v pracovní neschopnosti, je schopna se soudního jednání zúčastnit; neuvedla však diagnózu. Pacientka se k jednání soudu nedostavila, nebyla však omluvena a soud následně rozhodl v její neprospěch.

Lékařka ke sdělení jakýchkoliv informací soudu neměla souhlas pacientky, ani ji zpětně o tom, že informací soudu sdělila, nevyrozuměla – pacientka přitom výslovně soudu zakázala, aby nahlížel do její zdravotnické dokumentace.

Soud, který dotaz vznesl, nebyl trestním soudem, tedy nedošlo k předchozímu udělení souhlasu soudce dle § 8 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, kterým by lékařka případně mohla být za určitých okolností zproštěna povinné mlčenlivosti. Krajský soud v Ostravě však zkonstatoval, že lékařka neporušila povinnou mlčenlivost – informace, jež soudu sdělila, tedy zda je pacientka schopna zúčastnit se soudního jednání, nepředstavují údaje chráněné povinnou mlčenlivostí.²⁵

Na svou obranu

Za porušení povinné mlčenlivosti se dále nepovažuje sdělování údajů nebo jiných skutečností poskytovatelem v nezbytném rozsahu pro ochranu vlastních práv v trestním řízení, občanskoprávním řízení, rozhodčím řízení a ve správním řízení nebo sdělování skutečností soudu nebo jinému orgánu, je-li předmětem řízení před soudem nebo jiným orgánem spor mezi poskytovatelem, popřípadě jeho zaměstnancem, a pacientem nebo jinou osobou uplatňující práva na náhradu škody nebo ochranu osobnosti v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.²⁶

19 Z rozhodnutí Čestné rady ČLK, stížnost č.j. 13/48-001/0563.

20 § 53 zákona o ochraně veřejného zdraví.

21 Posuzujícím lékařem se dle § 84 odst. 4 zákona o provozu na pozemních komunikacích rozumí

a) lékař se způsobilostí v oboru všeobecné praktické lékařství nebo v oboru praktický lékař pro děti a dorost registrujícího poskytovatele ambulantní zdravotní péče (dále jen „registrující poskytovatel“),

b) lékař poskytovatele pracovnělékařských služeb,

c) lékař uvedený v písmenu a) kteréhokoliv poskytovatele této ambulantní zdravotní péče, jde-li o posuzovanou osobu, která nemá registrujícího poskytovatele nebo poskytovatele pracovnělékařských služeb.

22 § 4 odst. 1 vyhlášky č. 277/2004 Sb., o zdravotní způsobilosti k řízení motorových vozidel.

23 TUČEK, M.: Pracovnílékařské služby jako součást zdravotnické reformy. Zdravotnické fórum (2012), 18 – 20.

24 „Každý je povinen bezplatně na dotaz sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí...“

25 Stížnost k disciplinárním orgánům ČLK č.j. 06/53/740.

26 § 51 odst. 3 zákona o zdravotních službách.

Je proto nedůvodná námitka stěžovatele, který podal stížnost na lékaře ke krajskému úřadu pro údajně nesprávný léčebný postup, že lékař bez jeho souhlasu úřadu sdělil údaje o jeho zdravotním stavu a zaslal úřadu kopii relevantní zdravotnické dokumentace.²⁷

S výše uvedeným souvisí i to, že neporuší povinnou mlčenlivost, kdo – jsa zdravotnickým pracovníkem a členem komory – sdělí údaje nebo jiné skutečnosti v nezbytném rozsahu pro účely řízení prováděných orgány komory.²⁸

Po nabytí účinnosti zákona o zdravotních službách narážejí někdy disciplinární orgány ČLK při výkonu disciplinární pravomoci na neochotu poskytovatelů zdravotních služeb umožnit nahlížení do zdravotnické dokumentace či pořízení kopií, pokud k tomu nemají výslovný souhlas stěžovatele či jiné oprávněné osoby, právě s odkazem na povinnou mlčenlivost. Dle právního názoru ČLK přitom neuposlechnutí výzvy k dodání zdravotnické dokumentace (tj. povinné součinnosti dle § 10 odst. 2 Disciplinárního řádu ČLK) může v krajních případech zakládat disciplinární odpovědnost člena komory. Oprávnění řešit stížnosti na členy ČLK vč. přístupu ke zdravotnické dokumentaci však vyplývá nejen z § 51 odst. 4 zákona o zdravotních službách, ale i z § 65 odst. 2 písm. d) zákona o zdravotních službách, dle kterého i bez souhlasu pacienta mohou přístup ke zdravotnické dokumentaci vyžadovat „osoby se způsobilostí k výkonu zdravotnického povolání, které se podílejí na výkonu působnosti správních orgánů, oprávněné k výkonu kontroly v rozsahu jejich pověření podle tohoto zákona nebo jiných právních předpisů.“²⁹

Zproštění soudcem

Nejde o porušení povinné mlčenlivosti, jsou-li sdělovány údaje nebo jiné skutečnosti pro potřeby trestního řízení způsobem stanoveným právními předpisy upravujícími trestní řízení, a to po předchozím souhlasu soudce dle § 8 odst. 5 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu.³⁰

Proto byl nesprávný postup orgánů činných v trestním řízení, které poskytovateli zdravotních služeb uložily pořádkovou pokutu pro nevyhovění výzvě k vydání zdravotnické dokumentace, když výzva neobsahovala předchozí souhlas soudce dle § 8 odst. 5 trestního řádu.³¹

Předchozí souhlas soudce však zároveň není možno udělovat bezbřezě, nýbrž je nutné vykládat § 8 odst. 5 trestního řádu v souladu s principem proporcionality a přiměřenosti co možná nejvíce restriktivně tak, aby na jedné straně ještě bylo dosaženo účelu trestního

řízení a na straně druhé respektováno soukromí a intimní sféra osob, jichž se prolomení mlčenlivosti týká. Tak byl shledán protiústavním souhlas soudce s vydáním kompletní zdravotnické dokumentace, když postačil jeden jediný dokument z ní. Proto platí, že u předchozí souhlasu dle § 8 odst. 5 trestního řádu musí být vždy zřejmé, z jakého důvodu je udělen a v jakém nezbytném rozsahu.³²

Pro potřeby péče o pacienta a ochrany zdraví pečujících

Jestliže to zdravotní stav nebo povaha onemocnění pacienta vyžadují, je poskytovatel oprávněn sdělit osobám, které budou o pacienta osobně pečovat, informace, které jsou nezbytné k zajištění této péče nebo ochranu jejich zdraví.³³

Umožnění nahlízet oprávněným osobám do zdravotnické dokumentace

Z logiky věci není porušením povinné mlčenlivosti, pokud poskytovatel umožní nahlízet do zdravotnické dokumentace osobám, které k tomu zákon výslovně opravňuje. Výčet oprávněných osob je uveden v § 65 zákona o zdravotních službách (vedle pacienta, zákonného zástupce a opatrovníka pacienta jsou to zejména osoby určené pacientem, osoby blízké pacientovi a další osoby stanovené zákonem).

Pozornost si zejména zasluhuje ustanovení § 65 odst. 2 písm. i) zákona o zdravotních službách, dle kterého mohou do zdravotnické dokumentace (bez souhlasu pacienta) nahlízet soudní znalci ve zdravotnických oborech a osoby se způsobilostí k výkonu zdravotnického povolání, které byly pověřeny vypracováním znaleckého posudku znaleckým ústavem, poskytovatelem nebo zdravotnickým pracovníkem, v rozsahu nezbytném pro vypracování znaleckého posudku pro potřebu trestního řízení nebo pro řízení před soudem podle jiných právních předpisů.

Dle tohoto ustanovení se ve srovnání s předchozí právní úpravou zřejmě poměrně významně rozšířil okruh osob, oprávněných k nahlížení do zdravotnické dokumentace.

Zatímco do účinnosti zákona o zdravotních službách tak mohli činit jen znalci ustanovení soudem a orgány činnými v trestním řízení, nyní je tato možnost otevřena kupř. i pro znalce zvolené účastníky řízení odlišnými od pacienta.³⁴

27 Ze stížnosti podané k disciplinárním orgánům ČLK č.j. 14/72-001/1164.

28 § 51 odst. 4 zákona o zdravotních službách.

29 Z rozhodnutí Čestné rady ČLK, ve věci stížnosti č.j. 12/84-001/0971.

30 Pl. ÚS 1/12.

31 II. ÚS 2050/14.

32 II. ÚS 2499/14 s odkazem na další judikaturu Ústavního soudu ČR.

33 § 31 odst. 6 zákona o zdravotních službách.

34 DOLEŽAL, T.: Kdy může znalec vyžadovat kopii zdravotnické dokumentace? Text zveřejněný na webových stránkách Zdravotnického práva a bioetiky, dostupný na: <http://zdravotnicke-pravo.info/kdy-muze-znalec-vyzadovat-kopii-dokumentace/>.

Závěr

Porušení povinné mlčenlivosti je protiprávní jednání, které může zakládat dokonce trestněprávní odpovědnost pachatele – fyzické osoby. Výjimek z povinné mlčenlivosti, tj. situací, kdy prolomení povinné mlčenlivosti je v souladu s právem, je velké množství a nejsou explicitně všechny uvedeny v ustanovení § 51 zákona o zdravotních službách. Tento text si neklade ambice podrobně analyzovat veškeré z nich, spíše na příkladech z praxe poukázat na některé trestněprávní aspekty povinné mlčenlivosti v kontextu poskytování zdravotních služeb.

JUDr. Helena Krejčíková, Ph.D.,
Katedra trestního práva Policejní akademie
České republiky

* * *

Správní právo trestní – stručně ke změnám v přestupkovém právu

Úvod

Soudce Nejvyššího správního soudu P. Průcha výstižně konstatuje, že při úpravě správního trestání máme co do činění s institutem tzv. správněprávní odpovědnosti. A to jako zcela svébytné právní odpovědnosti. Správněprávní odpovědnost je specifickým druhem právní odpovědnosti chápané obecně, specifickou odvětvověprávní odpovědností. P. Průcha dále konstatuje zásadní skutečnost, že specifika této odvětvověprávní odpovědnosti spočívají v tom, že tato odpovědnost vystupuje jako právní odpovědnost realizovaná správními orgány a aplikovaná především na podmínky a potřeby veřejné správy. Uplatňování tohoto subsystému právní odpovědnosti tak přichází v úvahu tehdy, když dojde k narušení společenských vztahů chráněných správním právem. Vznik odpovědnosti je přitom představován vznikem povinnosti strpět a nést sankci. Proto je také za základ správněprávní odpovědnosti považováno protiprávní jednání subjektů práva, za které lze uložit správněprávní sankci. Takové protiprávní jednání je v teorii správního práva označováno jako správní delikt a správněprávní odpovědnost je tudíž odpovědností za správní delikty.¹

V současné době je zvláštní část **trestního práva správního** obsažena ve velkém množství zákonů. H. Prášková shrnuje, že skutkové podstaty přestupků upravuje zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích (dále jen „přestupkový zákon“), a téměř 100 (!) zvláštních zákonů. Tyto zákony obsahují též úpravu sankcí a jejich výše, popř. některé odchylky od obecné úpravy obsažené v přestupkovém zákoně (týkající se např. upuštění od uložení sankce, odlišné délky promlčecí doby stanovené na dva, tři nebo pět let, vedení blokového řízení apod.).²

Skutkové podstaty jiných správních deliktů fyzických osob, správních deliktů právnických osob a správních deliktů podnikajících fyzických osob jsou obsaženy ve zvláštních zákonech upravujících jednotlivé úseky veřejné správy. Kromě skutkových podstat a sankcí obsahují zvláštní zákony též ustanovení (zpravidla pod nadpisem „Společná ustanovení ke správním deliktům“) suplující neexistenci obecné úpravy základů odpovědnosti, sankcí a zvláštností řízení o těchto správních deliktech, zejména:

- lhůty pro zánik odpovědnosti,

1 Viz PRŮCHA P.: K pojetí správněprávní odpovědnosti a správního trestání, Správní právo 1/2014, s. 16.

2 Srov. PRÁŠKOVÁ H.: Nový zákon o přestupcích a zvláštní část trestního práva správního, časopis Správní právo 1/2014, Praha, 2014.